

Published on www.bilvavi.net

[Home](#) > ספר דעת תבונות 001 הקדמה א-ז

ספר דעת תבונות 001 הקדמה א-ז

'דעת תבונות' - ספר יסוד באמונה

לפני שנתחיל בסייעתא דשמיא בלימוד ספרו היסודי של הרמח"ל 'דעת תבונות', נקדים הקדמה קצרה על מהות הספר ואופן לימודו.

כפי שכותב הרב וולבה בהסכמה לספר, שעל משקל דברי הגר"א הנודעים לתלמידו על ה'מסילת ישרים' שזהו ספר מוסר יסודי ו'הוא יהיה מנהלך', על דרך זו, בחלק האמונה שבאדם, ספר 'דעת תבונות' הינו ספר יסוד לבני דורנו, כדי להשריש בלבנו את יסודי האמונה, שהם י"ג העיקרים הידועים לכולם.

'מה' ו'למה'

באופן כללי, ישנם שני מהלכים יסודיים באופן לימוד סוגיות הש"ס, האחד מבית מדרשו של הגאון ר' שמעון שקופ, והשני מבית מדרשו של הגאון ר' חיים סולובייצ'יק.

בבית מדרשו של ר' שמעון שקופ היו חוקרים ומגדירים בכל ענין 'למה' נאמר כך ולא נאמר אחרת [בבחינת ר' שמעון דריש טעמא דקרא].

לעומת זאת על לשונו של ר' חיים סולובייצ'יק היה שגור, שהשאלה היא לא 'למה', אלא 'מה'. כלומר, עלינו להגדיר היטב את מה שכתוב לפנינו, מהו מהלך פני הדברים.

כאשר אחד מתלמידיו של ר' שמעון שקופ ניגש לדבר בלימוד עם ר' חיים סולובייצ'יק, הוא חזר כמה פעמים על הביטוי, אבל למה נאמר כאן כך, ובכל פעם שיצא ביטוי זה מפיו, ר' חיים תיקן אותו בכל פעם באומרו, השאלה היא לא 'למה', אלא 'מה' נאמר כאן.

שתי גישות אלו בלימוד סוגיות הש"ס, משמשות לנו כמשל לעיסוקנו בסוגיית האמונה.

יש צורה של עבודה באמונה שבה דרכו חלק מהראשונים, שהינה חקירה פילוסופית באמונה, כגון דברי חובות הלבבות בשער הראשון [שער היחוד], דברי הרמב"ם במורה נבוכים, וכיוצא בזה ראשונים נוספים שעסקו בסוגיית האמונה בדרך זו.

אולם הסכמת רוב רובם של רבותינו, ובפרט בדורות האחרונים, שהעסק בענייני אמונה איננו בבחינת חקירה ובירור פילוסופי, אלא דרך הלימוד של סוגיא זו, הינה ללבן היטב את אותם יסודות ידועים, שהם י"ג עיקרי האמונה, להבין אותם בגדרם, במהותם, בדעת שבמח, ולאחר מכן להשיב אותם אל הלב, בבחינת "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלוקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" (דברים ד, ט).

כפי שניווכח בתחילתו של הספר, יסוד הדברים שמתבאר ב'דעת תבונות', אינו חקירה האם הדברים הם אכן אמיתיים, אלא הנחת היסוד היא שאנו מאמינים בני מאמינים שהדברים הם אמת לאמיתה, ברם כדרכם של תלמידי חכמים שלומדים סוגיות הש"ס ויגיעים בהם עד שזוכים לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, כך צריך ללמוד את יסודי האמונה, להבין את גדרם

ומהותם בהגדרה של דעת במח, ולאחר מכן להשיב אותם אל הלב, באופן שנוכל לחיות לפיהם בפועל ממש, בהרגשה ובמעשה.

ככל שאר סוגיות הש"ס, שעל מנת להבינם נצרכים עמל, יגיעה, עיון, בירור, ליבון והגעה עד כדי מסקנא, כך גם סוגיות האמונה אינן נקנות לאדם אלא לאחר בירור מהותם של הדברים, כפי סדר דברי רבותינו.

לימוד יסודות האמונה - אף לת"ח

בטרם נתחיל ללמוד ולהגות בדברי הרמח"ל, נפתח בהקדמה נוספת קצרה.

כשם שבשאר חלקי התורה, תיתכן מציאות של אדם הבקי בחלק אורח חיים, אולם באבן העזר הוא כמעט עם הארץ, אין לו ידיעה ועסק בטיב גיטין וקידושין, וכן על זה הדרך ישנו אדם הבקי בפלפול ולא בקי בהלכה, או להיפך, כך יתכן שאדם בן תורה השוקד על תלמודו מבוקר ועד ערב בסוגיות הש"ס, אולם בחלקי האמונה אין לו עסק כלל, וידיעתו בהם קלושה עד למאד.

אולם אליבא דאמת, תלמיד חכם עניינו, שכשם שידיעותיו בתורה נקנות מתוך עיון לאורך, לרוחב ולעומק, כך ידיעותיו ביסודי האמונה צריכות להיות בהירות ונהירות לו במחשבה, עד ההשבה אל הלב להלכה ולמעשה.

יתר על כן, ישנה טעות רווחת בקרב רבים, שאמונה הינה ענין של הרגשות, וכפי שניתן להבחין שישנם רבים שהם בבחינת עמי הארץ, ולמרות זאת הם מאמינים, ואף פעמים שגורים בפיהם פסוקים ולשונות של אמונה.

אכן, תפיסה זו בטעות יסודה, שהרי אמונה אינה ענין של הרגשה בלבד, אלא רק לאחר שישנה הבנה בהירה במח של גדרי האמונה, על גבי כך חלה מציאות ההרגשה.

אדם שיש לו הרגשה של אמונה בלבד, ואין לו את בהירות המחשבה בסוגיות האמונה, בעומק על זה נאמר 'לא עם הארץ חסיד'.

מאידך, מי שיש לו רק את בהירות המחשבה בסוגיות אמונה, אך אין לו את ההרגשה, יתכן שהוא מקיים את 'יודעת היום', אולם נעדר ממנו העיקר של 'השבות אל לבבך'.

יזכה אותנו הבורא ית"ש כאשר אנו מתחילים בסייעתא דשמיא את הספר '**דעת תבונות**' לרמח"ל, שדבריו יובנו בבהירותם במח, ויושבו אל הלב אצל כל יחיד ויחיד בהבנת הלב והרגשת הלב, ומזכה להוציאם מהכח לפועל בחיי המעשה יום יום.

'דו-שיח' בין הנשמה והשכל

הצגת הדברים בספר '**דעת תבונות**', הינה מעין דו-שיח שמתקיים בין הנשמה והשכל, כאשר הנשמה היא השואלת והשכל הוא המשיב.

כמובן שהשכל המשיב לנשמה, אינו השכל האנושי הפשוט שנמצא במח האדם, שהרי א"כ השואל היה צריך להיות השכל, והמשיבה היתה צריכה להיות הנשמה. לפיכך ברור הדבר, שמדובר כאן על השכל העליון, שהיא התורה הקדושה.

בלשון קצרה, בדברי רבותינו הראשונים אנו מוצאים שיש שכל, משכיל ומושכל. השכל היא החכמה העליונה של התורה, המשכיל הוא האדם שמתבונן להבין את הדברים, והמושכל זה השפע וההשגה שהאדם מקבל מהשכל.

הרי, שהדו שיח שמתנהל בספר, הינו בין הנשמה השואלת שזהו השכל דקדושה, המשכיל שבאדם, ובין השכל שמשיב לה שהיא התורה הקדושה שהיא שורש החכמה, השכל העליון.

חובתנו להבין את הנהגת ה'

א) אמרה הנשמה, תאותי ורצוני להתישב על קצת דברים מאותם שנאמר בהם (דברים ד, ט) "והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים", הרי הם מעיקרי אמונתנו שחייב כל אדם לרדוף אחרי ידיעתם, כל אשר תשיג ידו.

הגורם המניע לעסוק באמונה

תאוותי ורצוני להתיישב על קצת דברים. כאשר אנו באים לעסוק בסוגיות האמונה, שומה עלינו להתבונן תחילה מה מניע אותנו לעסוק בעניינים אלו.

אדם שאוכל או שותה, בדרך כלל הוא יודע את המניע שגורם לו לאכול ולשתות, שהוא תחושת הרעב המקננת בו. [כשאוכלים סעודת שבת, יש מעטים שזוכרים שהאכילה שלהם נעוצה בחיוב לאכול שלוש סעודות בשבת, אולם אצל רוב בני אדם, אף בשבת הם אוכלים כיון שהם רעבים, ואלו שהם בדרגה נמוכה יותר, אוכלים מכם תאווה].

בשונה מצרכי הגוף הגשמיים, שבהם האדם מודע למניע שלו לעסוק בהם, כאשר האדם עוסק בענייני אמונה, הוא איננו מודע לסיבה שגורמת לו לעסוק בכך.

תופעה זו קיימת לא רק בענייני אמונה, אלא באופן כללי כאשר האדם עוסק בעניינים רוחניים, רוב רובם של בני אדם אינם מבררים לעצמם מדוע הם עוסקים בהם.

דוגמא לדבר. בני התורה יושבים ועוסקים בתורה הקדושה בס"ד מבוקר ועד ליל. האם הם מבררים עם עצמם מהי הסיבה שגורמת להם לעשות כך?

הרי אדם שיתבונן, יבחין כי ישנן כמה וכמה סיבות שגורמות לאדם לעסוק בתורה. יש שלומדים כיון שהם פוחדים מעונש הגיהנם [וכדברי הגמ' הנוודעים בשבת (דף ל"א), שהשאלה הראשונה שהאדם נשאל בכניסתו לדין, הינה 'קבעת עתים לתורה', והעונש החמור ביותר הוא על ביטולה של תורה]. יש הלומדים על מנת לקנטר, או לשם כבוד. יש הלומדים תורה על מנת לעשות, בכדי שלא יכשלו בהלכה למעשה, ויש שזוכים לעסוק בתורה לשמה, כדי לקיים את מצות 'והגית בו יומם ולילה', ותדיר הם מוסיפים בידיעת התורה, כדי שיהיו דברי תורה מחודדים בפיהם.

הרי, שיתכן מצב בו אדם לומד תורה יום יום במשך שנים רבות, ומעולם הוא לא בירר לעצמו מדוע הוא יושב ולומד מבוקר עד ליל. [כמובן שישנה מעלה בעצם כך שהוא זכה להיות ספון באוהלה של תורה, ואיננו מיושבי קרנות, אולם מעבר לכך על כל אדם לברר בעומק נפשו מדוע הוא יושב ולומד].

כיוצא בזה לענייננו דידן, כאשר אדם ניגש לעסוק בענייני אמונה, מחובתו לברר תחילה מדוע עליו לעסוק בעניינים אלו.

ההבנה הפשוטה היא, שהעיסוק בענייני אמונה הינו חלק ממצוות התורה שהיא מצות האמנת האלוקות. [ואף שישנה מחלוקת ראשונים האם 'אנכי ה' אלוקיך' נמנה בכלל תרי"ג מצוות או לא, אולם לכולי עלמא חובה על כל אחד לעסוק בענייני אמונה].

השתוקקות לענייני אמונה

אולם הרמח"ל בלשונו מגדיר לפנינו סיבה אחרת לגמרי מדוע עלינו לעסוק בענייני אמונה: **'תאוותי ורצוני להתיישב קצת על דברים מאותם שנאמר בהם והשבות אל לבבך'**. מוגדר כאן בדברי הרמח"ל, שיש באדם תאווה ורצון לעסוק בענייני אמונה.

כעת נתבונן. מי יכול לומר משפט כזה שיש לו תאווה ורצון, שהוא משתוקק לאמונה?

הרי הגוף שיסודו בנפש הבהמית בודאי אינו משתוקק לאמונה, אך כיון שהדו שיח שלפנינו מתנהל בין הנשמה לשכל, הרי שודאי ביחס לנשמה שייך להגדיר שתאווה ורצונה להשיג את ענייני האמונה.

יתירה מכך. ככל שאור הנשמה יותר נגלה באדם, כך ההשתוקקות שלו לעסוק בענייני אמונה גדלה, ואזי אינו עוסק בזה רק מחמת הציווי, בבחינת מצווה ועושה, אלא אף אם לא היה מצווה, ההשתוקקות שלו היתה מניעה אותו לכך.

עומק הפנימיות שהאדם ניגש לעסוק בענייני אמונה, אינו רק מחמת הציווי והחיוב להאמין בבורא ית"ש ובכל י"ג העיקרים, אלא המניע לכך שהנשמה רוצה להתעסק בענייני אמונה, הינו בבחינת תאווה ורצון. כאדם המתאווה בנפש הבהמית שבו לדבר מאכל כי הוא ערב לחכו, כך גם בעומק בנשמה, העסק בענייני אמונה, הוא תאווה של הנשמה.

תאווה של הנשמה, הינה בבחינת 'נפשי אויתך בלילה' (ישעיה כו, ט). הנשמה משתוקקת להכיר את מי שאמר והיה העולם. כדברי הרמב"ן הידועים בסוף פרשת בא, שאין לך תכלית אחרת ביצירה, אלא שיתאספו בבתי כנסיות ויודו לשמו ית'. וע"י כן זוכים להכיר הכרת אמת את מי שאמר והיה העולם.

כאשר אור הנשמה עדיין איננו גלוי באדם, הסיבה שהוא עוסק בענייני אמונה, היא מחמת ציווי וחויוב, [שגם זו מדרגה שלא כל אחד זוכה לה], אך אדם שזוכה ונפתח לו מעט אור הנשמה, הוא מגלה את המדרגה הנקראת **תאוותי ורצוני**, והשתוקקותו לעסוק בענייני אמונה נובעת מכח התאוה שבו.

דרגת גילוי אור הנשמה איננה שווה אצל כל אדם, יש כאלו שנולדו כאשר אור הנשמה מפעם בקרבם יותר בגילוי, ויש כאלו שאצלם הוא יותר בהעלם, אך הצד השווה הוא שבכוחו של כל אדם להגביר את גילוי אור הנשמה בקרבו באמצעות עצם העיסוק בענייני האמונה.

כדברי הרמח"ל ב'מסילת ישרים', פעמים רבות מי שמחפשים את ענייני העבודה בכלל, וענייני האמונה בפרט, אלו אותם אנשים שכח השכל שלהם חלש, ומחמת שאינם מוצאים את ידיהם ורגליהם בהויות דאביי ורבא, לפיכך הם בורחים להרגשות של האמונה.

אולם כפי שאומר שם הרמח"ל, כל זה הוא חלק מהטעיית היצר, שהרי חלק האמונה שמסתכם בהרגשה בלבד, יתכן שהוא אכן שייך יותר לחלושי השכל, אולם האמונה שבנויה על בהירות הדעת, בבחינת '**יודעת היום**', הרי היא שייכת דייקא לחכמים, ואצלם מתקיימים בשלמות דברי הפסוק '**יודעת היום והשבות אל לבבך**' (דברים ד, ט), היינו אמונה המבוססת על הבנה והרגשה גם יחד.

זהו, א"כ, עומק דברי הרמח"ל: **תאוותי ורצוני להתיישב על קצת דברים מאותם שנאמר בהם והשבות אל לבבך**, היינו לעסוק בעניינים אלו באופן של ידיעה, של הבנה, כדי שאותם דברים יתיישבו היטב על הלב.

'לרדוף אחרי ידיעתם'

הרי הם מעיקרי אמונתנו שחייב כל אדם לרדוף אחרי ידיעתם כל אשר תשיג ידו.

כפי שהתבאר בהקדמה, ישנה חובה על כל אדם לעסוק בסוגיות האמונה, אך כאן מוסיף הרמח"ל ש'חייב כל אדם לרדוף אחרי ידיעתם'.

כיצד האדם רודף אחר ידיעתם?

אדם שרודף רק כי הוא חייב, זה סוג אחד של רדיפה. אך אם יש לו תשוקה לדבר, כלשונו של הרמח"ל במסילת ישרים: 'ימשך אחריו כברזל אחר אבן השואבת', הוא נמשך להשגת ענייני האמונה בבחינת 'ונדעה נרדפה לדעת את ה'" (הושע ו, ג), הרי שכבר נפתח לו צוהר פנימי בחייו, ואשריו טוב לו.

אולם מי שעדיין לא זכה לכך, עליו לעמול, להתבונן, לטהר את לבבו ואת מידותיו, ויפנה בתפילה מעומק הלב לפניו ית"ש: 'פתח לבי', שהלב שלו יפתח, ואזי יתגלה אצלו ולו הסדק הקל ביותר של התשוקה להכיר את מי שאמר והיה העולם.

תשובת השכל לבקשת הנשמה שתאוותה ורצונה להתיישב בענייני האמונה:

(ב) אמר השכל, אנה פניך מועדות, הנה העיקרים הם י"ג, ועל איזה מהם תרצי להתבונן.

משיב לה השכל, מאחר שישנם י"ג עיקרים, עליה להתמקד באיזה מאותם י"ג היא רוצה לברר ולהתיישב. [אף שהספר אינו עוסק בכל הי"ג עיקרים, אלא בחלקם].

אמונה - השבה אל הלב - אמונה

(ג) אמרה הנשמה, הנה כל העיקרים, הי"ג, הנה הם מאומתים אצלי בלי שום ספק כלל, אבל יש מהם שהם מאומתים לי וגם מובנים, ויש מהם שהם מאומתים לי באמונה, אך לא מבוארים מן ההבנה והידיעה.

משיבה הנשמה, בוודאי שאני מאמינה בכל הי"ג עיקרים כשורשים, בכל התורה כולה, ובדברי חכמינו ללא יוצא מן הכלל, שהרי מאמינים בני מאמינים אנחנו, אולם אמונה זו מתחלקת לשני חלקים, יש מהם שמאומתים לי וגם מובנים, היינו מאומתים מכח האמונה, ומובנים לאדם בשכלו.

אולם מאידך, יש מהם שמאומתים לי באמונה, אך לא מבוארים מן ההבנה והידיעה. כלומר, אנחנו מאמינים בני מאמינים בכל דבר מדברי רבותינו, ושורשם י"ג עיקרים, ולפיכך בין אם נשיגם ונבינם בשכלנו, בין אם לא נשיג ולא נבין, אנחנו מאמינים בני מאמינים לאותם דברים.

ברם, לאחר הנחת היסוד שאנחנו מאמינים בדבר מכח גירסא דינקותא שכל אחד קיבל מאביו או מרבותיו, מכאן ואילך האדם צריך להשיב את הדברים אל הלב באופן שגם השכל יוכל להבין, אף שלעולם ישאר חלק בלתי מובן ששייך לחלק האמונה.

רוב בני אדם סבורים בטעות, שהגדרת האמונה הינה אמונה פשוטה ושלילת ההבנה, אך כאן מלמד אותנו הרמח"ל שההגדרה היא שונה לחלוטין, ולמרות שהשלב הראשון הוא אמונה פשוטה, אך לאחר מכן חלקה הופכת להיות מובנת ומתיישבת על הלב, וחלקה נשאר תמיד למעלה מההשגה, והיא האמונה.

כגדרי הלימוד של שאר מקצועות התורה, תלמיד חכם יגע ועמל עד שהוא מגיע למקום שידו משגת, כך הוא אופן הלימוד של יסודות האמונה, שעליו לבררם וללבנם הדק היטב, ובמקום שבו אין לו השגה, מכאן ואילך נשאר לו החלק של האמונה. וא"כ אדם שמשאיר את כל יסודות האמונה בבחינת אמונה פשוטה ללא הבנה בלבד, אין זו דרכם של תלמידי חכמים.

נמצא, שהשורש והיסוד של הכל היא אותה אמונה שקיבלנו מאבותינו ורבותינו, כי אנחנו מאמינים בני מאמינים. לאחר מכן, מבינים את מה שאפשר להבין, איש לפי מדרגתו. ומעבר למה שאפשר להבין, שבים למדרגה שנקראת אמונה פשוטה. זוהי צורה שלמה של עבודת האדם כאן בעולמו.

ד) אמר השכל, איזה מאומתים לך ואיזה מבוארים לך.

כיון שנתבאר שיש חלקי אמונה שהם גם מאומתים וגם מובנים, וחלקם אינם מובנים, אומר השכל לנשמה, שתחילה עליה להגדיר לעצמה איזה חלק היא מאמינה ומבינה, ואיזה חלק היא מאמינה ואינה מבינה.

ה) אמרה הנשמה, הנה מציאות ה', יחודו, נצחיותו, והיותו חוץ מן הגוף וכל מקרי גוף, חידוש העולם, נבואה, נבואת משה, תורה מן השמים ונצחיותה שלא תשתנה - כל הדברים האלה אני מאמנת ואני מבינתם, ואיני צריכה בהם ביאור. אבל ההשגחה, שכר ועונש, ביאת המשיח ותחיית המתים - מאמנת אני ודאי מפני חובת הדת, אבל הייתי חפצה לסבור בהם סברא שאשקוט בה.

משיבה הנשמה, הנה מציאות ה', קיומו של הקב"ה. יחודו, מה שהוא יחיד ואין זולתו, אין עוד מלבדו. נצחיותו, שהבורא ית"ש הוא היה בעבר, נמצא בהוה ויהיה בעתיד [ובעומק, הוא מעבר לכל גבולות זמן]. והיותו חוץ מן הגוף וכל מקרי גוף, תפיסה זו אנו משיגים כאן בעולם הזה, כיון שהכל מושג לנו באופן של נשמה המולבשת בגוף, אבל הוא ית"ש כביכול אין לו גוף ואין לו דמות הגוף, שהרי הוא מופשט מהכל. חידוש העולם, בורא עולם ברא את עולמו, 'בראשית ברא אלוקים'. נבואה, דיבוריו של הבורא עם הנברא. נבואת משה, שהוא שורש ואב ואדון לכל הנביאים כולם. תורה מן השמים, מתן תורה ונצחיותה, שלא תשתנה, זאת התורה לא תהא מוחלפת. כל הדברים האלה - אני מאמנת ואני מבינתם ואיני צריכה בהם ביאור.

אבל ההשגחה, השגחה כללית והשגחה פרטית, כפי שיתבאר להלן. שכר ועונש, היום לעשותם ומחר לקבל שכרם, עונש בעוה"ז ועונש בעולם העליון. ביאת משיח ותחיית המתים - מאמנת אני ודאי מפני חובת הדת, שהריכאמור, מכל מקום אנו מאמינים בני מאמינים, אבל הייתי חפצה לסבור בהם סברא שאשקוט בה.

סוגיות האמונה שלא נתבארו ב'דעת תבונות'

הלומד כאן את דברי הרמח"ל שלפנינו, מבין מיד שיתכן כי הם היו מתאימים לדרגת בני דורו, אולם מדרגתם של רוב בני דורנו שונה לחלוטין.

שהרי, לדבריו אף שהשגחה, שכר ועונש, ביאת משיח ותחיית המתים - הם בבחינת אמונה ללא הבנה, אולם מציאות ה', יחוד ה', נצחיותו, היותו חוץ מן הגוף וכל מקרי גוף, חידוש העולם, אמונה בנבואה משה, תורה מן השמים ונצחיותה שלא תשתנה - כל אלו משולבים בהבנה ואמונה.

נמצא, שבפשוטו הרמח"ל פונה בספר 'דעת תבונות' לאנשים שהם במדרגות גבוהות מאד, ולפיכך כל יסודות האמונה הללו לא נתבארו להדיא בספר, אך לדידנו יש צורך בסדרת ספרים מקדימה של לפחות עשרה כרכים כדי שנגיע בדרגת אמונתנו עד 'דעת תבונות'.

ואכן, רבותינו בדורות האחרונים הרחיבו בדברים רבות עד למאד. ואף שאיננו עוסקים במסגרת זו בכך, אך עלינו להבין שהחלק המתבאר כאן בספר הוא חלקי בלבד ביחס ליסודות אמונתנו, אולם החלקים של מציאות ה', יחודו, נצחיותו, אין לו גוף ואין לו דמות הגוף, חידוש העולם, נבואה, נבואת משה, תורה מן השמים ונצחיות שלא תשתנה - כל אחת מהסוגיות הללו צריכה בהירות ולימוד בעיון על מנת להבינה.

למרות שהספר '**דעת תבונות**' נוגע לעיתים אף בסוגיות דלעיל, אך עיקר עיסוקו הינו בנושאים הללו: השגחה, שכר ועונש, ביאת משיח, ותחיית המתים.

(ו) אמר השכל, מהו המתקשה לך בזה.

אם היו שואלים אותנו מה קשה לנו באמונה, האם האמונה בהשגחה, האמונה בשכר ועונש, האמונה בביאת משיח, האמונה בתחיית המתים, הרי שיש בני אדם ששיבו כי הם מתקשים בכל הדברים.

אולם מאחר שהנשמה היא השואלת, והרי שאין מדובר כאן באדם שלא קרא ולא שנה, אלא באדם שחי חיי אמת, ומבקש חיי אמת, הרי שתשובת הנשמה היא:

(ז) אמרה הנשמה, המסיבות הגדולות המתהפכות בעולם המראות תמיד לכאורה הפך ההשגחה ח"ו, כל שכן שאין הסברא רואה סוף הענינים להיכן הם מגיעים, מה רוצה האדון ב"ה בבריותיו, ולמה הוא מנהלם, ומה אחרית כל אלה. כי מעשי ה' ית' נראה בהם רוחב כל כך גדול שאין שום לב מכיל אותם, והייתי רוצה שתלמדני דרך ישרה להבין יושר הענינים האלה, מבלתי נטות ימין ושמאל.

בפתיחת דבריה, אומרת הנשמה כי הקושי הראשון שעומד לנגד עיניה, אלו **המסיבות הגדולות המתהפכות בעולם, המראות תמיד לכאורה היפך ההשגחה חס ושלום.**

אמונה פנימית - מעוררת שאלות וסתירות

תחילה עלינו לשאול את עצמנו שאלה פשוטה ביותר: אדם היוצא לרחובה של עיר, מה הוא רואה לנגד עיניו, האם ניתן להבחין בהשגחה פרטית מדוקדקת של בורא עולם בכל פרט ובכל שעל בבריאה, או שבמבט ראשוני כי נראה כי ח"ו העולם הפקר, וכביכול הבורא ית"ש עזב את עולמו למשחיתים ולרשעים עוברים על ג' עברות חמורות: עובדי ע"ז, שפיכות דמים, גילוי עריות. כיצד העולם נראה?

אדם שיתבונן בהסתכלות פשוטה על מה שקורה בעולם, הרי הוא רואה שהעולם מתנהל באופן של 'איש הישר בעיניו יעשה', ו'דרך רשעים צלחה'. מחד ישנם אנשים שעובדים מבוקר עד ליל ואינם פותחים ספר, ומשתכרים בסכומים גבוהים, ולעומתם אברך שיושב והוגה בתורה, מקבל סכום מועט. יתר על כן, ישנם רשעים שגונבים ומצליחים להתעשר מגניבתם, וכן על זה הדרך.

הרי שמי שמעט מתבונן על תהלוכות העולם והתנהלותו, בהסתכלות ראשונית הרי זה בבחינת 'עולם הפוך ראיתי'. אולם מאידך, מדוע רוב בני אדם אינם חשים את הסתירה בדבר?

התשובה לכך מאד ברורה. אדם שחי חיי אמונה, ומפעמת בקרבו האמונה שהכל מושגח בהשגחה פרטית, כמובן שהוא מתחיל לחיות את הסתירה הברורה, שהרי אם הכל בהשגחה פרטית, אם כן מדוע אדם שמחלל שבת מצליח, כיצד מצליח דרכו של אדם שעובר עבירה, מדוע דרך רשעים צלחה?

כאשר אדם מתעורר לשאלות הקשות הללו, הרי הוא טורח ליישב את אותה סתירה, ובכך הוא מחזק יותר את אמונתו.

אולם אדם שהאמונה שלו היא 'מקופיאי', אמונה חיצונית שאינה מושבת אל הלב, שהאדם אינו מתבונן בה וחי אותה, הרי שהסתירות הללו אינן קשות לו כל כך.

השאלות אודות התנהלות הבריאה

כאן הרמח"ל עוסק, א"כ, באדם שהאמונה מפעמת בקרבו, ולפיכך שואלת הנשמה:

המסיבות הגדולות המתהפכות בעולם, המראות תמיד לכאורה היפך ההשגחה ח"ו, כל שכן שאין הסברא רואה סוף

הענינים להיכן הם מגיעים. מה רוצה האדון ב"ה מבריותיו, ולמה הוא מנהלם, ומה אחרית כל אלה.

הרי אם נתבונן ונחשב, נבחין שמימות עולם, מבריאת אדם הראשון ועד ימינו אלה, היחס בין הצדיקים לרשעים הוא לאין ערוך ולאין מספר, מספר הצדיקים שבכל דור – נער יספרם, לעומת כמות הרשעים העצומה שחיים ומתהלכים להם בעולם.

במשך כל ימות העולם עד עתה, חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושבע שנה, הקב"ה מקיים את עולמו באופן שרובו המוחלט רשעים, ומיעוטו הקטן מאד צדיקים. בעיקר אם נביט על היחס באומות העולם, הרי שחסידי אומות העולם הם מעטים מאד, ורובא דרובא הם רשעים גמורים.

כל אדם צריך לשאול את עצמו, הרי יש באוסטרליה, באמריקה ובכל העולם כולו - מיליארדים של אנשים, מהי התכלית של חייהם? הסברה הפשוטה נותנת, שיחיו בעולם קבוצה קטנה של יהודים, עובדי ה' באמת, וכדברי רבותינו שהצדיק יחיה והרשע ברשעו ימות, וכך יתנהל כל מהלך הבריאה, אבל לנגד עינינו נראה כי הבורא ית"ש מנהיג את העולם באופן שנראה שונה לחלוטין.

אכן ישנם בני תורה, שב"ה ספונים בבית המדרש ושקועים בלימודם, וכלל אינם חושבים ומתבוננים אודות מה שקורה בעולם.

מחד, כמובן שיש בזה צד של מעלה, בעצם כך שהם שקועים בלימודם. אך מאידך יש בזה גם צד של חסרון, כיון שאינם מתבוננים באופן בו הקב"ה מנהל את עולמו.

אולם עיקר הטענה היא ביחס לאותם בני אדם שבקיימים ומעודכנים היטב במה שקורה בעולם [אלו שקוראים את העיתון עוד לפני תפילת שחרית], מדוע אצלם לא מתעורר הקושי אודות הסתירות כביכול בהנהגת הקב"ה את העולם, וכפי שמסופר על החפץ חיים, שכאשר היו מגיעים לאוזניו סיפורים שונים, הוא היה מתבונן ומנסה להבין את התנהלות העולם.

אין צורך בחקירה מייגעת כדי שהשאלות אודות הנהגת הקב"ה בעולם יתעוררו אצל האדם, אלא התבוננות פשוטה אודות התנהלות הבריאה החל מששת ימי בראשית ועד ימינו אלה, מראה כי לכאורה חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושבע שנה שבהם הקב"ה מנהיג את עולמו, נראה כי רובם המוחלט שהולך לבטלה.

כל שכן שאין הסברא רואה סוף הענינים להיכן הם מגיעים. רוב בני אדם שנולדו במשך כל הדורות, האם הם מתו יותר טובים ממה שהם נולדו, או פחות טובים? אפילו אם נעסוק באומות העולם בלבד, השאלה המתבקשת היא מהי התכלית של כל כך הרבה גוים שנולדו ומתו וחוזר חלילה, להיכן מוביל כל מהלך פני הדברים?

מה רוצה האדון ב"ה מבריותיו, ולמה הוא מנהלם. כל מהלך הבריאה צריך לעורר את התמיהה אצל כל אחד, הרי רוב בני אדם שיוצאים מהעולם, נכנסים לגיהנם, וכדברי רבותינו להדיא שהנשמות שזכו לגן עדן מעטות המה, כמבואר בספר מנחת יהודה (להרב יהודה פתיה) ששם מסופר מה שקורה בעולם העליון, שרוב רובם של הנשמות בכלל אינן מתקרבות לגן עדן, וישנן נשמות שנזקקות לצירוף ולזיכוכ של מאות שנים בכדי שיוכלו להגיע למקומם העליון.

אם כן, מאחר ורק יחידים מגיעים לתכלית, נמצא שכביכול הבורא ית"ש ברא עולם שרוב בני אדם נכשלים ונופלים בחטאם, ורק מיעוט שבמיעוט מצליח לעבור את העוה"ז בשלום, וכל זה נמשך אלפי שנים, א"כ השאלה המתבקשת היא: **מה אחרית כל אלה?**

כי מעשי ה' יתברך נראה בהם רוחב כל כך גדול, שאין שום לב מכיל אותם. והייתי רוצה שתלמדני דרך ישרה להבין יושר הענינים האלה מבלתי נטות ימין ושמאל.

כדי לגשת לתשובה על השאלות הנ"ל, תחילה עלינו להפנים היטב את עומק הסתירות בהנהגת העולם, שנתעורר במעט מחשבה והתבוננות אודות הבריאה והתנהלותה.

אכן, כולנו מאמינים בני מאמינים שהקב"ה מנהיג את עולמו, אולם כאשר נתחיל להתבונן מה הקב"ה רוצה מאתנו בעולם כ"כ מופלא, כ"כ בלתי מובן, זהו הצוהר הראשון שיפתח עבורנו בס"ד לידיעת צור העולמים.

(א) אמרה הנשמה - תאותי ורצוני להתישב על קצת דברים מאותם שנאמר בהם (דברים ד, לט), "והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים", הרי הם מעיקרי אמונתנו שחייב כל האדם לרדוף אחרי ידיעתם, כל אשר תשיג ידו.

(ב) . אמר השכל - אנה פניך מועדות? הנה העיקרים הם י"ג, ועל איזה מהם תרצי להתבונן?

(ג) אמרה הנשמה - הנה כל העיקרים הי"ג הנה הם מאומתים אצלי בלי שום ספק כלל; אבל יש מהם שהם מאומתים לי וגם מובנים, ויש מהם שהם מאומתים לי באמונה, אך לא מבוארים מן ההבנה והידיעה.

(ד) . אמר השכל - איזה מאומתים לך, ואיזה מבוארים לך?

(ה) אמרה הנשמה - הנה מציאות ה', יחודו, נצחיותו, והיותו חוץ מן הגוף וכל מקרי גוף, חידוש העולם, נבואה, נבואת משה, תורה מן השמים ונצחיותה שלא תשתנה - כל הדברים האלה אני מאמנת ואני מבינתם, ואיני צריכה בהם ביאור; אבל ההשגחה, שכר ועונש, ביאת המשיח ותחיית המתים - מאמנת אני ודאי מפני חובת הדת, אבל הייתי חפצה לסבור בהם סברא שאשקוט בה.

(ו) . אמר השכל - מהו המתקשה לך בזה?

(ז) אמרה הנשמה - המסיבות הגדולות המתהפכות בעולם המראות תמיד לכאורה הפך ההשגחה ח"ו. כל שכן שאין הסברא רואה סוף הענינים להיכן הם מגיעים, מה רוצה האדון ב"ה בבריותיו, ולמה הוא מנהלם, ומה אחרית כל אלה; כי מעשי ה' ית' נראה בהם רוחב כל כך גדול שאין שום לב מכיל אותם. והייתי רוצה שתלמדני דרך ישרה להבין יושר הענינים האלה, מבלתי נטות ימין ושמאל.

- [\[ספר דעת תבונות 1\]](#)

Featured Image Text:

דעת תבונות' - ספר יסוד באמונה'

Source: <https://bilvavi.net/shiur/t-א-הקדמה-001-דעת-תבונות>

Links

[1] <https://bilvavi.net/daas.tevunos>